

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ СТУДІЙ ТА СУСПІЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ**

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО НАПИСАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ
ДЛЯ СТУДЕНТІВ ГАЛУЗІ ЗНАНЬ: 29 «МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ»
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ
291«МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ, СУСПІЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ
ТА РЕГІОНАЛЬНІ СТУДІЇ»**

**УЖГОРОД
2024**

Методичні рекомендації щодо написання кваліфікаційних робіт для здобувачів вищої освіти галузі знань 29 «Міжнародні відносини» спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії».

Розробник:

Свеженцева Оксана Іванівна, доцент, кандидат історичних наук, доцент кафедри міжнародних студій та суспільних комунікацій

Методичні рекомендації розглянуто та затверджено на засіданні кафедри
міжнародних студій та суспільних комунікацій

протокол № 7 від « 26 » 08 2024 р.

Завідувач кафедри Вовканич І. І.

Схвалено науково-методичною комісією факультету історії та міжнародних відносин

протокол № 7 від « 28 » 08 2024 р.

Голова науково-методичної комісії Мишко С.А.

1. ПОСЛІДОВНІСТЬ ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ

Кваліфікаційна робота має конкретний характер і пов'язана з використанням набутих студентом знань, умінь та навичок зі спеціальних дисциплін. Це самостійна науково-дослідницька робота, яка виконується з метою публічного захисту і здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня. Основне завдання її автора – продемонструвати рівень своєї наукової кваліфікації, уміння самостійно вести науковий пошук і вирішувати конкретні наукові завдання.

Кваліфікаційні роботи поділяються на: бакалаврські та магістерські.

Алгоритм написання кваліфікаційної роботи є наступним:

1. Вибір теми, написання заяви.
2. Підбір джерел – документів, наукової літератури.
3. Складання попереднього плану (структури) роботи, узгодження його з науковим керівником.
4. Складання електронної картотеки джерел.
5. Аналіз джерел.
6. Визначення об'єкта, предмета дослідження, виведення мети та завдань.
7. Викладення тексту роботи згідно з її структурою.
8. Формування висновків та рекомендацій.
9. Подання чорнового варіанту роботи науковому керівникові.
10. Усунення зауважень, доопрацювання роботи.
11. Чистове оформлення роботи.
12. Захист роботи.

Вибір теми роботи

Теми кваліфікаційних робіт подають науково-педагогічні працівники кафедр, однак тема кваліфікаційної роботи обирається студентом за власним бажанням, виходячи з власних наукових уподобань та зацікавленості. Свій вибір студент здійснює протягом 2-х тижнів з моменту одержання тематики робіт і подає на кафедру заяву з вказівкою обраної теми.

Кінцеві строки подання заяв для студентів денної та заочної форми навчання до 30 вересня поточного навчального року. Кожна тема може бути обрана лише одним студентом.

Як виняток, студент може запропонувати власну тему кваліфікаційної роботи, яка не передбачена тематикою визначеною кафедрою, обґрунтувавши її актуальність. Якщо тема відповідає спеціальності студента вона може бути затверджена кафедрою.

Важливо пам'ятати, що обрана тематика роботи закріплюється за студентом й не може бути змінена ним на власний розсуд. Тому студентам слід чітко пам'ятати формулювання теми роботи, оскільки навіть

незначні зміни у формулюванні роботи вважаються невідповідністю затвердженій темі роботи.

Під час вибору теми важливо пам'ятати, що від неї може залежати ступінь важкості роботи. Тому до вибору теми слід підходити дуже ретельно та виважено. Слід зважати, що обрана тема не повинна бути занадто широкою, оскільки її виконання буде дуже важким. Чим ширшою є тема дослідження тим більше студентові доведеться попрацювати над роботою. Навіть при сумлінному виконанні не факт, що студент зуміє повною мірою розкрити тематику. З іншого боку надто вузька та специфічна тема може призвести до того, що студент виявиться неспроможний її виконати. Тому варто перед вибором теми проконсультуватися з своїм науковим керівником, або викладачем кафедри.

Студенту варто скласти календарний план роботи над кваліфікаційною роботою, який полегшить її виконання та дозволить економити час. Також календарний план допоможе уникнути ситуації коли студент змушений в авральному порядку виконувати роботу, що допоможе уникнути великої кількості помилок та безсонних ночей.

Підбір джерельної бази

Після визначення теми роботи варто розпочати пошук джерел, з перегляду бібліотечних каталогів, наукових онлайн-бібліотек, офіційних сайтів. Потрібно переглянути наукові, методичні, навчальні, періодичні видання, в яких можуть бути опубліковані необхідні матеріали.

Варто створювати файли/картки, на яких записувати вихідні дані праці та коротку анотацію з тим щоб в подальшому не втратити вихідні дані книг. Подібні файли/картотеки дозволять при необхідності визначити, які праці у тій чи іншій мірі підходять до написання кваліфікаційної роботи в цілому чи її структурних підрозділів. Підібрані та збережені файли з URL посиланнями формуються в папку, під назвою «список використаних джерел».

Підбірку зібраних, опрацьованих та проаналізованих студентом електронних статей, монографій, документів та інших джерела може попросити для ознайомлення науковий керівник.

Виписуючи матеріал, слід постійно пам'ятати тему кваліфікаційної роботи, щоб брати тільки те, що має відношення до теми дослідження. Після виписування матеріалу необхідно перечитати його знову, щоб склалося цілісне уявлення про предмет вивчення.

Складання попереднього плану роботи та узгодження його з науковим керівником

Після того як потрібний матеріал зібрано і систематизовано, складається детальний план кваліфікаційної роботи. Студент повинен запропонувати власне бачення структури кваліфікаційної роботи: кількість розділів, підрозділів, а також їх робочі назви, а не очікувати що це зробить за нього науковий керівник.

Процес уточнення структури складний і може тривати протягом усієї роботи над дослідженням. Попередній план роботи треба обов'язково показати науковому керівникові. ***У разі виникнення зауважень він змінюється згідно з рекомендацій наукового керівника або рішенням кафедри.***

Визначення об'єкта та предмета дослідження, формулювання мети та завдань

Після визначення попереднього плану роботи, студент приступає до визначення об'єкта та предмета дослідження. Тобто чітко визначає що саме він буде досліджувати. Вказує мету – для чого вивчається обрана проблематика. З мети роботи випливають декілька завдань, які повинен виконати студент. Чітко визначені завдання дозволять добре структурувати кваліфікаційну роботу та виконати її на високому рівні.

Викладення основного тексту роботи

Готуючись до викладення тексту кваліфікаційної роботи, доцільно ще раз уважно прочитати її назву, що містить проблему, яка повинна бути розкрита. Проаналізований та систематизований матеріал викладається відповідно до змісту у вигляді розділів і підрозділів. Кожен розділ висвітлює окреме питання, а підрозділ – конкретизовану частину цього питання.

До формулювань заголовків (назв) розділів і підрозділів роботи висуваються такі основні вимоги: ***стилість, чіткість і синтаксична різноманітність у побудові речень.***

Тема повинна бути розкрита без пропуску логічних ланок, тому починаючи працювати над розділом, слід відмітити його головну ідею, а також тези кожного підрозділу. Тези необхідно підтверджувати фактами, думками різних авторів, результатами анкетування та експерименту, аналізом конкретного практичного досвіду. Потрібно уникати безсистемного викладення фактів без достатнього їх осмислення та узагальнення.

При написанні тексту, пам'ятаємо, що кожна запозичена думка, цитата, має супроводжуватися точним описом джерела з позначенням сторінок, на яких опубліковано цей матеріал, коли ***думки іншого автора видаються за особисті, розглядається як грубе порушення*** літературної та наукової етики, кваліфікується як плагіат.

Однак це не означає, що студент зовсім не повинен спиратися на праці інших авторів: чим ширше і різноманітніше коло наукової літератури, які він використовував, тим вищою є теоретична та практична цінність його дослідження.

Формування висновків та рекомендацій

При формулюванні висновків слід звернути увагу на те, щоб думки були пов'язані між собою логічно, увесь текст має бути підпорядкований одній головній ідеї. Один висновок не повинен суперечити іншому, а підкріплювати його. Якщо висновки не будуть пов'язані між собою, текст втратить свою єдність. ***Висновки слід подавати вкінці кожного підрозділу, кожного розділу та в кінці роботи.***

Подання чорнового варіанту роботи науковому керівнику

Варто подати чорновий варіант кваліфікаційної роботи науковому керівнику для ознайомлення та формулювання рекомендацій і зауважень студенту. Чернетка повинна бути подана науковому керівнику заздалегідь, щоб він мав достатньо часу для ознайомлення з нею. Робота повинна подаватися вже готовою (зміст, вступ, текст, висновки та список використаних джерел), не припустимо подавати роботу частинами, адже у такому разі науковий керівник не матиме цілісної картини й не зможе сформулювати зауваження та рекомендації. Найкраще подати за три тижні до кінцевого терміну здачі кваліфікаційної роботи на кафедрі.

Науковий керівник ознайомившись із текстом роботи формулює студенту зауваження (що зроблено неправильно) та рекомендації (як слід зробити правильно).

Після перевірки кваліфікаційної роботи науковим керівником, робота направляється на перевірку через програми антиплагіату. Кваліфікаційна робота допускається до захисту у разі виявлення щонайменше 70% унікальності тексту. Якщо студент базує свою кваліфікаційну роботу на основі попередніх напрацювань (наукові статті, курсові, попередня кваліфікаційна) то дозволена припустимість самоплагіату може сягати до 30 %.

Якщо у кваліфікаційній роботі оприлюднено наукові результати, отримані іншими особами, як результати власного дослідження або відтворено опубліковані тексти інших авторів без зазначення авторства - то така робота не допускається до захисту, а її автору призначається повторне виконання кваліфікаційної роботи на іншу тему.

Усунення зауважень, доопрацювання роботи

Після остаточного узгодження чернетки з керівником можна оформляти чистовий варіант. При усуненні недоліків студент не повинен бездумно та механічно виконувати рекомендації. Перед тим як відкоригувати з чернетки кваліфікаційну роботу, її слід старанно ще раз перевірити, уточнити назви розділів, підрозділів, таблиць, послідовність розміщення матеріалу, звірити цифрові дані, обґрунтованість і чіткість формулювань та висновків.

Якщо студент не погоджується із зауваженнями наукового керівника, то він може відстоювати свою позицію аргументовано.

Після усунення зауважень студент здійснює чистове оформлення роботи, подає її на кафедру (*робота має бути прошитою, її електронна версія здається до кафедрального каталогу*). Студент готується до захисту.

2. СТРУКТУРА КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ

Незалежно від обраної теми структура бакалаврської або магістерської роботи має бути аналогічна:

1. Титульні аркуші (українською мовою та іноземною мовами)
2. Зміст
3. Анотація англійською мовою (обсягом 1-2 стор., до анотації подаються ключові слова)
4. Перелік умовних скорочень (за необхідності)
5. Вступ
6. Основна частина, яка складається з розділів (3/4) та підрозділів (доцільність поділу на підрозділи на розгляд наукового керівника та студента)
7. Висновки
8. Список використаних джерел
9. Додатки (за необхідності)

Титульний аркуш є першим аркушем роботи. Його вигляд українською та англійською мовою поданий у **додатку 1**. На ньому зазначаються міністерство, назва ЗВО, факультету, кафедри, де виконується робота, повна назва теми роботи, прізвище та ініціали студента, котрий виконував роботу, вчене звання, прізвище та ініціали наукового керівника, рік і місце виконання роботи.

На наступній сторінці розміщується **зміст** із позначенням сторінок, на яких кожний з елементів плану викладений у роботі. Всі розділи і підрозділи, що є у плані, мають бути виділені у тексті заголовками і підзаголовками. Необхідно намагатися зробити так, щоб усі питання плану являли собою єдину структуровано-логічну систему, в якій кожний наступний пункт розвиває і доповнює попередні. При цьому у роботі не може бути менше трьох розділів.

Якщо у роботі використовується значна кількість скорочень, аббревіатур, символів, позначень то їх варто виокремити на окремому аркуші який

позначається – «**Перелік умовних скорочень**». У ньому зазначаються скорочення, аббревіатура тощо, та їх повне значення. При наявності даного структурного елементу роботи розшифровувати скорочення в основному тексті роботи не потрібно.

ВСТУП. У вступі розкривається актуальність обраної теми, окреслюється коло питань, яким присвячена робота, формулюється мета роботи, визначається об'єкт та предмет дослідження, наводиться обґрунтування необхідності проведення дослідження та інші вихідні дані до кваліфікаційної роботи. Вступ є однією з найважливіших частин роботи, який у концентрованому вигляді представляє усю роботу. Тому його написання є надзвичайно важливим. Доцільно щоб вступ складався з наступних структурних частин.

Загальна постановка проблеми. У цій частині роботи слід зробити загальний огляд досліджуваної проблеми, коротко розповісти про проблематику. Розмір повинен займати до половини друкованого аркушу.

Актуальність теми. Актуальність дослідження – обов'язкова вимога до будь-якої роботи (курсової, бакалаврської, магістерської), перший критерій, за яким здійснюється їх оцінка.

Тому цілком природно, що вступ до роботи має містити обґрунтування актуальності обраної теми. Актуальність теми (лат. *actualis* – дієвість) – це важливість, суттєве значення, відповідність теми дослідження сучасним потребам певної галузі науки та перспективам її розвитку, практичним завданням відповідної сфери діяльності. *Тут студент повинен пояснити чому важливо досліджувати саме цю тему.* Висвітлення актуальності повинно бути стислим. Достатньо в межах однієї сторінки коротко викласти: сутність проблеми дослідження; суттєве значення для подальшого розвитку відповідної галузі науки; соціальну значущість проблеми дослідження; доцільність роботи та її відмінність у порівнянні з уже відомими фактами розв'язання проблеми.

Після формулювання актуальності формулюють мету і завдання дослідження. **Мета дослідження** має узгоджуватись з назвою роботи, об'єктом і предметом дослідження. Формулюючи мету, не слід вживати терміни «дослідження», «вивчення», оскільки вони вказують на засіб досягнення мети, а не на саму мету. Мета роботи реалізується через конкретні завдання, які треба вирішити відповідно до цієї мети. Студент повинен відповісти на питання для чого він досліджує дану проблему. Мета формулюється лаконічно, одним реченням і повинна впливати з теми роботи. *Наприклад:* «...Комплексний аналіз та визначення змісту сучасного тероризму як соціально-політичного явища».

Відповідно до визначеної мети формулюються **завдання**, які деталізують та розкривають мету. Характер завдань впливає з назв розділів та підрозділів роботи і їх зміст формулюють, використовуючи такі поняття: визначити...,

встановити..., охарактеризувати..., розробити..., виявити..., сформулювати..., розкрити... тощо. Формулювати завдання слід якомога докладніше, та лаконічніше, оскільки опис їх вирішення становитиме зміст розділів і параграфів роботи. ***Виходячи із завдань дослідження, автор має зробити висновки до своєї роботи.***

Слід пам'ятати, що завдання повинні бути повною мірою розкриті в основному змісті роботи. При формулюванні завдань слід виходити з мети роботи. Не варто визначати надто велику кількість завдань (6-8), адже їх важко буде виконати, також не варто визначати надто мало завдань (2-3), адже у такому разі постануть сумніви стосовно виконання мети роботи. Оптимальним є наступна кількість завдань: курсова, бакалаврська робота 4-5 завдань, магістерська робота 5-6 завдань.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єкт дослідження – це процес або явище, що породжують проблемну ситуацію і обрані для вивчення. Предмет дослідження міститься в межах об'єкта. Об'єкт і предмет дослідження співвідносяться як загальне і часткове. Тобто предмет дослідження – це та частина об'єкта, яка безпосередньо вивчається.

Територіальні та хронологічні рамки дослідження (за потребою). Необхідно чітко визначити часові параметри, які охоплюються кваліфікаційною роботою. *Наприклад тема «Особливості переходу до демократії в країнах Центрально-Східної Європи». Хронологічні рамки дослідження охоплюють 1989-1991 р. Верхня дата визначає початок масових акцій протесту проти тоталітарних режимів у країнах регіону. 1991 р. проведення виборів на демократичних засадах та формування нових владних інститутів.* Територіальні рамки вказуються за потребою. У даному випадку територіальними рамками дослідження є Польща, Чехословаччина, Угорщина.

Методологія. Методологія науки переслідує два завдання: основне і похідне; *основне* полягає в тому, щоб встановити ті принципи, які лежать у основі науки і в силу яких вона отримала своє значення; *наступне* – *похідне* завдання зводиться до того, щоб дати систематичне знання про ті методи, за допомогою яких що-небудь досліджується.

Для вирішення головної мети і основних завдань країнознавчого дослідження, дослідження з міжнародних відносин поряд із науковими підходами і принципами використовуються також комплекс загальнонаукових та спеціальних методів пізнання. Поєднання яких дає нам можливість *нагромадити, систематизувати та проаналізувати фактичний матеріал.*

Серед найпопулярніших спеціально-наукових методів, що вивчають країну в історії є **генетичний метод**. Історико-генетичний метод є аналітично-індуктивним і описовим за формою і дозволяє нам показати **причинно-наслідкові** зв'язки подій, явищ, процесів. Для теоретичного узагальнення

цілісності передумов, основних чинників, специфіки та наслідків застосовується *історико-системний метод*.

В гуманітарному дослідженні найкращі результати дає використання загальнонаукових методів – **історичного і логічного**. Логічний метод дає нам можливість розкрити рух і зміни об'єкту дослідження у просторі, а історичний у часі.

Важливими при дослідженні є дедуктивний та індуктивний методи. **Дедукція** – це спосіб міркування, за допомогою якого із загальних висновків з необхідністю впливає висновок часткового характеру. **Індуктивний метод** – це спосіб судження про загальні особливості явища, виходячи із знання про його окремі елементи.

Найбільш розповсюджений нині в науці є **системний аналіз**, коли об'єкт розглядається як структурно організована система, де всі елементи взаємопов'язані й впливають один на одного. Процесом об'єднання в єдине ціле властивостей, виокремлених шляхом аналізу, називається **синтез**. Синтез доповнює аналіз і перебуває з ним у діалектичній єдності в ході вчинення історичного процесу.

Саме методи системного аналізу і синтезу, на основі вивчення взаємозв'язку причин, передумов, найбільш суттєвих факторів, відкривають можливість для наукового узагальнення і ґрунтовних висновків.

Обов'язковою компонентою вступу кваліфікаційної роботи є аналіз **рівня вивчення проблеми (історіографія)** – в цій частині характеризуємо найбільш цінні та актуальні наукові праці (близько 7–10 монографій, наукових статей), з досліджуваної теми, які автор використовував при написанні роботи. *При здійсненні аналізу та короткої характеристики основних наукових праць, не забуваємо здійснювати посилання на них.*

Після аналізу наукової літератури окремим абзацом описуємо основні **документи та першоджерела** дослідження (матеріали огляду слід систематизувати та аналізувати, систематизацію можна робити в хронологічному порядку, географічному або проблемному). *Магістерська робота може містити окремий теоретичний розділ з рівнем вивчення проблеми, оглядом документальної бази та методологією.*

Апробація результатів дослідження (у разі наявності) – наводяться дані щодо участі студента (автора) в конференціях, колоквиумах, круглих столах та щодо публікацій за темою магістерської роботи. Якщо публікацій по темі кваліфікаційної роботи не було (для бакалаврів необов'язково), апробація результатів дослідження не вписується у вступ.

Закінчується вступ описом **структури роботи**. Робота складається зі вступу, розділів, висновків, списку використаних джерел. *У I розділі роботи*

«Назва» аналізується... В II розділі роботи «Назва» дається характеристика... В III розділі роботи «Назва» обумовлюється.

ОСНОВНА ЧАСТИНА РОБОТИ. В основній частині роботи викладається зміст дослідження: основні теоретичні положення, що визначають сутність обраної теми, предмет дослідження. Тут повинні бути розкриті визначені у вступі завдання та мета роботи. Якщо завдання не розкриті чи розкриті лише частково тоді вважається, що робота невиконана. Це ж стосується й мети.

При написанні тексту роботи студент може використовувати цитування, чи аналізувати теоретичні моделі інших авторів, але при цьому не допускається механічне запозичення думок інших авторів. При ***використанні думок інших авторів студент повинен обов'язково посилатися на автора цих думок, інакше робота вважатиметься плагіатом й не може бути допущена до захисту.*** Важливо щоб студент в тексті роботи викладав власні думки та робив самостійні висновки.

Основний текст роботи повинен бути структурованим, тобто поділеним на відповідні розділи та підрозділи. ***Розділ не може мати таку ж назву як й робота.*** Найбільш вдалим є поділ кваліфікаційної роботи на 3 розділи, допускається й 4 розділи. Кількість підрозділів визначається студентом самостійно, виходячи зі змісту роботи. Наприклад усі розділи поділялися на 2, або 3 підрозділи. Небажаним є такий розподіл роботи коли один розділ розбитий на 2 підрозділи, другий розділ має 1 підрозділ, а третій 3 підрозділи.

Кожен розділ курсової та кваліфікаційної роботи повинен закінчуватися короткими висновками що підсумовують розділ.

ВИСНОВКИ. Висновки - це підведення підсумків наукового дослідження, теоретичне та практичне обґрунтування отриманих результатів. У висновках повинні бути сформульовані шляхи розв'язання проблемних питань, які досліджуються у роботі; наведено позитивний ефект, який очікується від їх розв'язання. ***Висновки повинні бути зроблені чітко по сформульованих у вступі завданнях,*** які в свою чергу повинні бути розкриті у основному тексті роботи. Якщо висновки жодним чином не стосуються завдань тоді робота вважається не виконаною й не може бути позитивно оцінена.

Висновки є повністю власною думкою студента й не повинні містити цитувань чи повторювати чужі думки.

Робота завершується **СПИСКОМ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ**, на які є посилання в тексті роботи, та які використані при її підготовці. Джерела у списку оформляється згідно вимог вищої школи, затверджених засіданням кафедри ЗВО (Додаток 2).

Список використаних джерел подаємо в алфавітному порядку, спочатку кирилицею потім латиникою, наскрізно нумеруємо, виокремлюючи рубрики:

І. Нормативно-правові документи (першоджерела); ІІ. Монографії, статті, посібники, автореферати дисертацій; ІІІ. Офіційні інтернет-ресурси.

3. ВИМОГИ ЩОДО ОФОРМЛЕННЯ

Рекомендований обсяг кваліфікаційних робіт може бути таким:

курсової роботи – 25-30 стор. друк. тексту;

бакалаврської роботи – 50-70 стор. друк. тексту;

магістерської роботи – 80-100 стор. друк. тексту (без додатків, але з врахуванням списку джерел)

Текст роботи друкується по ширині, з використанням шрифтів текстового редактора Word (Times New Roman) розміру 14 через 1,5 інтервалу.

Текст роботи слід друкувати, залишаючи відступи таких розмірів:

лівий як правило 20 мм (2-2.5 см);

правий 10 мм (1 см);

верхній 20 мм (2 см);

нижній 20 мм (2 см).

Назви структурних частин роботи – **“ВСТУП”, “РОЗДІЛ”, “ВИСНОВКИ”, “СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ”, “ДОДАТКИ”** друкуються по центру сторінки великими літерами жирним шрифтом;

1. Номери розділів проставляються арабськими цифрами, після яких крапка не ставиться;

2. Назва розділу друкується у наступному рядку від межі лівого берега аркуша (тобто починається не після номера розділу, а під словом «РОЗДІЛ»);

3. Номер підрозділу є складним і складається з номера розділу в межах роботи і порядкового номера підрозділу в межах розділу, які між собою розділяються крапкою. Наприклад 1.1., 1.2., 2.1, 2.2 і т. д.;

4. Номер підрозділу починається від межі лівого поля, після номера ставиться крапка. У цьому ж рядку після крапки з великої літери рядковими літерами звичайним шрифтом друкується назва підрозділу;

Текст кожного **РОЗДІЛУ** починається з нового аркуша, однак текст нового підрозділу продовжується на тій же ж сторінці, на якій закінчився попередній підрозділ.

Нумерацію сторінок, розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів, рисунків, таблиць, формул подають арабськими цифрами без знака №.

Першою сторінкою роботи є титульний лист, який враховують до загальної нумерації сторінок роботи. Титульний аркуш не нумерується, всі інші аркуші: зміст, анотація, вступ, висновки, список використаних джерел нумерують, номер проставляється в правому верхньому куті сторінки без крапки наприкінці (додатки теж нумеруються).

Нумерація таблиць

Цифровий матеріал у роботі необхідно подавати у вигляді таблиці. Таблиця має мати назву та номер. Нумерують таблиці послідовно суцільною нумерацією в межах розділу. У правому верхньому куті над заголовком таблиці вказують «Таблиця» та її номер. У наступному рядку, по центру, вказують назву таблиці. Наприклад:

Таблиця 1.1.
Назва таблиці

Заголовок графи	Заголовок граfi	Заголовок граfi	Заголовок граfi	
			підзаголовок граfi	підзаголовок граfi
Заголовок рядка				
Заголовок рядка				

Посилання на таблиці вказують скорочено, наприклад, «... подано в табл. 1.1.» (перша таблиця першого розділу).

Таблицю бажано розміщати на одній сторінці.

При перенесенні частини таблиці на іншу сторінку у верхньому правому куті вказується «Продовження табл. 1.1.» або «Закінчення табл. 1.1.» Крім того, верхній рядок таблиці має містити заголовки стовпців.

Цитування

Цитати – дослівні уривки з використаних джерел – використовуються в кваліфікаційній роботі для обґрунтування, підтвердження авторських аргументів або для критичного аналізу літературних джерел. Текст цитати береться в лапки і наводиться без жодних змін. Відхиленням від цього правила можуть бути:

а) пропуски окремих слів і фраз, за умови, що думку автора не буде спотворено, а пропуск буде позначено трьома крапками;

б) зміна відмінка слова для підпорядкування його синтаксичній будові фрази, частиною якої вона є.

Наприклад. Речення з використаного джерела «Після закінчення «холодної війни» ми стали свідками початку великих змін в ідентифікації народів і символів цієї ідентифікації» можна подати у кваліфікаційній роботі так: *На думку С. Гантінгтона «після закінчення «холодної війни» ми стали свідками початку великих змін в ідентифікації народів і символів цієї ідентифікації».*

Щоб скористатися цитатою в тексті кваліфікаційної роботи можуть бути вжиті й інші слова цитати. Наприклад: *Як вважав ...; Як писав у своїй роботі «Зіткнення цивілізацій» С. Гантінгтон...*

Цитування має бути помірним. Перевантаженість тексту цитатами надає роботі компілятивного характеру і створює враження, ніби автор не має власної думки. Щоб не перенасичувати текст цитатами, доцільно використовувати переказ чужих думок. Переказ має бути максимально точним. Як і цитата, переказ має супроводжуватись посиланням на використане джерело:

Наприклад: Згідно з С.Хантінгтоном, людство в майбутньому чекає зіткнення між цивілізаціями, яких він виділяє вісім; або – Ф.Фукуяма пропонує розглядати історію як розвиток, що завершується «кінцем історії» в ХХ ст.

Посилання

Особливу увагу при виконанні наукової роботи слід приділити використанню наукових праць інших авторів. Таке використання можливе лише за умови дотримання авторських прав, за допомогою належним чином оформлених посилань.

Посилання на використані джерела здійснюються в тексті роботи із використанням наступних опцій: **1) посилання; 2) вставити виноску.** Автоматично встановлюється відповідна виноска/посилання внизу сторінки:

Наприклад, цитата у тексті: На думку С. Гантінгтона *«після закінчення «холодної війни» ми стали свідками початку великих змін в ідентифікації народів і символів цієї ідентифікації»¹.*

Варто зауважити, що джерела у посторінкових посиланнях (як і у списку літератури) подаємо мовою оригіналу, зазначаємо прізвище та ім'я автора, назву праці, видавництво, місто та рік видання, конкретну сторінку, яку цитуємо.

Якщо цитуватимемо згадану працю в черговий раз, можемо подавати вихідні дані скорочено - Наприклад².

4. ПІДГОТОВКА ДО ЗАХИСТУ ТА ЗАХИСТ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

До публічного захисту в Екзаменаційній комісії допускаються роботи, які відповідають наступним вимогам:

¹ Huntington Samuel P. *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. New York, NY: Simon and Schuster, 1996. P19.

² Huntington Samuel P. Згадана праця. P28.

1. *Робота подана на кафедру:*
 - 1.1. У готовому – переплетеному вигляді;
 - 1.2. У встановлений термін;
 - 1.3. За підписом та резолюцією завідувача кафедри на титульному аркуші роботи;
 - 1.4. З особистим підписом на останній сторінці роботи;
2. *У роботі наявні:*
 - 2.1. Відгук рецензента;
 - 2.2. Відгук наукового керівника;

Кваліфікаційна робота повинна бути здана на кафедру та передана рецензенту **не пізніше ніж за 7 днів** до початку роботи Екзаменаційної комісії. Науковий керівник не пізніше ніж через 4 дні після надходження роботи на кафедру надає відгук, у якому рекомендує або не рекомендує її до захисту. При написанні кваліфікаційної роботи **оцінку рекомендує** призначений кафедрою **рецензент**. Рецензентами можуть бути викладачі інших кафедр університету, науково-педагогічні працівники інших університетів, а також провідні фахівці у сфері, яка пов'язана з науковою роботою.

У рецензії повинні бути визначені позитивні аспекти роботи, зокрема: самостійність дослідження, його актуальність, відповідність зазначеній темі, ступінь спрацьованості джерел, інших матеріалів та наявність висновків. Рецензент обов'язково повинен вказати чи відповідає оформлення роботи встановленим вимогам, ступінь розкриття студентом теми та виконання визначених завдань.

Недоліки, виявлені рецензентом при вивченні кваліфікаційної роботи, за своїм характером та змістом можуть розглядатись як:

– *недоліки теоретичного характеру* – неповнота чи поверховість розгляду окремих питань, компліятивний характер дипломної роботи, суперечливість позицій автора, невірна оцінка існуючих теоретичних положень, відсутність власних висновків та пропозицій тощо;

– *невідповідність сучасному стану* – розгляд явищ чи подій, які вже відійшли в минуле як наявних;

– *недоліки технічного характеру* – неповне чи неточне наведення у кваліфікаційній роботі назв та окремих положень нормативних актів, неточний їх переклад, невірне посилання на джерела їх опублікування тощо;

– *недоліки редакційного характеру* – невірні чи неточні посилання на літературні джерела, орфографічні та пунктуаційні помилки.

Окрім вказаних, можуть мати місце й інші недоліки – порушення загальних вимог до оформлення роботи (перевищення обсягу, відсутність обов'язкових складових змісту чи вступу, недоліки в зовнішньому оформленні роботи тощо), не виправдані запозичення з літератури. Результатом рецензування повинна

статі письмова рецензія, яка підписується рецензентом та долучається до кваліфікаційної роботи.

Форма написання рецензії довільна, однак вона передбачає ряд моментів які є обов'язковими. До них належать:

- визначення рецензентом актуальності обраної студентом теми;
- оцінка рецензентом визначених у роботі предмета, меж, мети та завдань дослідження, запропонованого ним плану (змісту) кваліфікаційної роботи;
- оцінка конкретної особистої участі автора в одержанні результатів, викладених у кваліфікаційній роботі;
- ступеня обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у роботі;
- оцінка структури роботи, мови, стилю, грамотності викладу наукового матеріалу;
- висновок рецензента щодо наявності в кваліфікаційній роботі позитивних моментів; узагальнений виклад таких переваг;
- висновок рецензента щодо наявності в дипломній роботі недоліків, виклад недоліків у систематизованому вигляді з відповідними конкретними прикладами;
- визначення впливу позитивних аспектів та недоліків на оцінку роботи;
- остаточний висновок щодо ступеня відповідності дипломної роботи тим вимогам, які ставляться до такого виду робіт в університеті – «повністю відповідає», «в основному відповідає», «повністю не відповідає»,
- пропозиція щодо можливої конкретної оцінки дипломної роботи з урахуванням її захисту у ЕК — «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно».

Рецензія може бути написана рецензентом власноручно чи надрукована з обов'язковим зазначенням дати її написання та особистим підписом рецензента.

За наявності відгуку наукового керівника і рецензії кваліфікаційні роботи допускаються до захисту рішенням кафедри **не пізніше, ніж за 4 дні до початку роботи екзаменаційної комісії**. За рішенням кафедри може бути проведений попередній захист робіт.

До захисту не допускаються:

- роботи, які не мають позитивного відгуку та/або позитивної рецензії;
- роботи, недопущені рішенням кафедри.

Допущені до захисту кваліфікаційні роботи разом із відгуками наукових керівників та рецензіями, а також списки допущених до захисту робіт із зазначенням теми, наукового керівника і рецензента, передаються екзаменаційній комісії за підписом завідувача кафедри не пізніше, ніж **за 3 дні до початку захисту робіт**.

Студенту дається можливість ознайомитись з рецензією. Слід пам'ятати, що **кваліфікаційна робота без відгуку та рецензії до захисту не приймається.**

На захисті студенту надається слово для викладу основних висновків, зроблених ним у ході кваліфікаційного дослідження, і відповідей на питання членів державної екзаменаційної комісії та інших осіб, які присутні на захисті. **Для публічного виступу студенту надається 5-7 хвилин.**

Виступ студента на відкритому засіданні ЕК із захисту кваліфікаційної роботи має містити в собі:

- чітке формулювання проблеми;
- обґрунтування її актуальності;
- викладення автором основних результатів та або практичних рекомендацій, сформульованих в результаті дослідження.

Після виступу студента надається слово науковому керівнику та рецензенту, а у разі відсутності рецензента оголошується його письмова рецензія, а також заслуховується відповідь студента на зауваження, висловлені в рецензії.

Кваліфікаційна робота оцінюється екзаменаційною комісією з урахуванням її змісту і результатів захисту, а також з урахуванням висновків наукового керівника і рецензента.

Рішення Державної екзаменаційної комісії про оцінку знань, виявлених при захисті кваліфікаційної роботи, приймається на закритому засіданні комісії відкритим голосуванням звичайною більшістю голосів членів комісії, котрі брали участь у засіданні. При однаковій кількості голосів, голос голови є вирішальним.

Результати захисту кваліфікаційних робіт оголошуються у цей же день після оформлення протоколів засідання екзаменаційної комісії.

Студент, робота якого оцінена екзаменаційною комісією оцінкою «незадовільно», **відраховується з університету** і йому видається академічна довідка.

У випадках, коли захист кваліфікаційної роботи визнається незадовільним, екзаменаційна комісія встановлює, чи може студент подати на повторний захист ту саму роботу з доопрацюванням, чи він зобов'язаний опрацювати нову тему, визначену відповідною кафедрою. У цьому випадку студент може бути допущений до захисту протягом трьох років після закінчення університету.

За результатами захисту кафедра може рекомендувати найкращі роботи, для передачі їх у наукову бібліотеку університету з метою використання у навчальному процесі.

Захищені роботи передаються на зберігання в архів університету.

5. ОЦІНЮВАННЯ ВИПУСКНИХ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ

При оцінюванні якості виконання студентом випускної кваліфікаційної роботи застосовується **6 критеріїв**:

1. **Актуальність та наукова новизна роботи.** Відповідність теми проблемам та напряму підготовки і спеціальності, відповідність плану і змісту роботи її темі. Елементи наукової новизни у роботах магістрів.

2. **Визначення мети, завдання, предмету, об'єкту випускної кваліфікаційної роботи.** Оцінюється здатність вірно сформулювати мету дослідження, обґрунтувати предмет та об'єкт дослідження, назвати основні його завдання. Міра опрацювання вітчизняних та зарубіжних літературних джерел, у тому числі вивчення наукових робіт викладачів нашого університету.

3. **Рівень викладу основного матеріалу.** Логічно-структурна побудова роботи, рівень самостійності теоретичного дослідження, глибина практичного аналізу проблеми.

4. **Використання математичних і статистичних методів та інформаційних технологій.** Ступінь використання сучасних методів дослідження, рівень обробки статистичних даних, інформаційне забезпечення та алгоритми вирішення задач.

5. **Рівень обґрунтованості та реальності розробок та пропозицій.** Якість обґрунтування висновків та рекомендацій, розрахунок економічного ефекту від впровадження. Повідомлення, чи відбулась апробація або впровадження результатів дослідження, у якій організації (для магістерських робіт).

6. **Оформлення випускної роботи.** Відповідність вимогам стандарту в оформленні тексту, посилань, списку літератури, таблиць, рисунків.

Основними умовами одержання оцінки є такі:

Відмінно – А (90-100 балів): Випускна кваліфікаційна робота виконана вчасно, самостійно, забезпечує повне розкриття теми. Вірно визначено предмет, об'єкт дослідження. Мета та завдання чітко окреслені та реалізовані у дослідженні. Автор використовує сучасні аналітичні та методологічні інструментарії. Робота містить елементи новизни та характеризується високою якістю і глибиною теоретико-методологічного аналізу, критичного огляду літературних джерел, наявністю наукової проблематики. Узагальнення і висновки базуються на якісно опрацьованій статистичній інформаційній базі, що дозволяє чітко визначити авторську позицію. Представлені рекомендації автора мають практичну цінність, містять розрахунки показників економічної ефективності. У роботі розроблені суттєві аспекти впровадження рекомендацій.

Відгук і рецензія позитивні. Доповідь аргументована, проілюстрована бездоганно оформленими наочними матеріалами, свідчить про формулювання власної думки студента щодо предмету дослідження та є логічною, повною. Відповіді на питання правильні та стислі.

Добре – В (82-89 балів): Випускна кваліфікаційна робота виконана вчасно, теоретичні узагальнення та висновки аналітичної частини, в основному, правильні. Проте, існують несуттєві недоліки у виявленні логічності зв'язку заходів, що пропонуються для вирішення проблем за допомогою проведеного аналізу статистичних та фактичних матеріалів, обґрунтування та розрахунків ефективності запропонованих рішень, що впливає на глибину особистого аналізу студентом фактичної інформації. Застосування сучасного аналітичного інструментарію обмежено. Подані у роботі авторські пропозиції в повній мірі не містять аналітичного обґрунтування економічної доцільності їх реалізації.

Відгук і рецензія позитивні, але мають окремі зауваження до роботи. Доповідь насичена фактичною інформацією, що відображає відповідні результати проведеного дослідження. Відповіді на питання правильні, але не завжди повні чи конкретні.

Добре – С (74-81 балів): Випускна кваліфікаційна робота виконана вчасно, теоретичні узагальнення та висновки аналітичної частини, в основному, правильні. Проте, відсутній самостійний аналіз статистичних та фактичних матеріалів, обґрунтування та розрахунків ефективності запропонованих рішень, що впливає на глибину особистого аналізу студентом фактичної інформації. Застосування сучасного аналітичного інструментарію занадто обмежено. Подані у роботі авторські пропозиції в повній мірі не містять аналітичного обґрунтування.

Відгук і рецензія переважно позитивні, але мають окремі зауваження до роботи. Доповідь побудована на фактах, що відображає відповідні результати проведеного дослідження. Відповіді на питання не повні.

Задовільно – D (64-73 балів): Тема роботи в основному розкрита, але мають місце недоліки змістовного характеру. Теоретико-аналітична частина та пропозиції обґрунтовано непереконливо, відсутні розрахунки, що дозволяють аргументувати зроблені авторські узагальнення та висновки. Є зауваження щодо логічності та послідовності викладеного матеріалу, який носить переважно описовий характер. Робота недбало оформлена.

Доповідь прочитана за текстом, студент не володіє окремими питаннями теми, не всі відповіді на запитання правильні або повні. Наочні матеріали не в повній мірі відображають зміст виконаної роботи.

Задовільно – Е (60-63 балів): Тема роботи не зовсім розкрита, мають місце недоліки змістовного характеру. Теоретико-аналітична частина та пропозиції обґрунтовано непереконливо, відсутні розрахунки, що дозволяють аргументувати зроблені авторські узагальнення та висновки. Є зауваження щодо логічності та послідовності викладеного матеріалу, який носить переважно описовий характер. Робота недбало оформлена.

Доповідь прочитана за текстом, студент не володіє окремими питаннями теми, усі відповіді на запитання неповні. Наочні матеріали не в повній мірі відображають зміст виконаної роботи.

Незадовільно FX (35-59 балів): Відсутня логіка у побудові структури дослідження. В роботі відсутнє розуміння мети, завдань, предмету дослідження. Назви окремих розділів не відповідають їх змісту. Теоретичний аналіз та визначення стану процесів, що є предметом розгляду мають компіляційний характер, відсутні посилання на використані літературні джерела. Відсутні самостійність суджень у запропонованих рекомендацій і пропозиції. Представлений статистичний матеріал є застарілим. Оформлення роботи має суттєві недоліки.

Доповідь не відображає зміст виконаної роботи, більшість відповідей на питання неправильні, студент не володіє предметом дослідження. Наочні матеріали до захисту роботи відсутні.

Робота до захисту не допускається – незадовільно F (1-34 балів): Роботу подано з порушенням строків, установлених регламентом. Відгук наукового керівника негативний. Тему роботи своєчасно не було затверджено наказом по університету. Студент не володіє поданим матеріалом, не орієнтується у предметі дослідження. Порушена логіка представленого матеріалу. Назви розділів не відповідають змісту. Змістовне наповнення розділів не пов'язано між собою. Оформлення роботи не відповідає вимогам.

Оцінювання випускних кваліфікаційних робіт в системі ECTS (бакалаври та магістри) має здійснюватися призначеною Екзаменаційною комісією на основі консенсусу.

Найбільш типові помилки, які допускають студенти при написанні кваліфікаційних робіт:

1. Зміст роботи не відповідає плану кваліфікаційної (бакалаврської, магістерської) роботи або не розкриває тему цілком чи в її основній частині.

2. Сформульовані розділи (підрозділи) не відповідають меті та завданням роботи.

3. Мета дослідження не пов'язана з проблемою, сформульована абстрактно і не відображає специфіки об'єкта і предмета дослідження, або ж взагалі відсутня.

4. Робота являє собою плагіат з мережі Інтернет, або компіляцію 2-3 авторів.

5. Розділи роботи жодним чином не пов'язані між собою і є скоріше окремими дослідженнями ніж частиною цілісного дослідження.

6. Не зроблено глибокого і всебічного аналізу сучасних офіційних і нормативних документів, нової спеціальної літератури (останні 5–10 років) з теми дослідження.

7. Робота не є аналітичною, а описовою без висновків та власної думки студента.

8. Кінцевий результат не відповідає меті дослідження, висновки не відповідають поставленим завданням.

9. У роботі немає посилань на першоджерела або вказані не ті, з яких запозичений матеріал.

10. Робота невірно оформлена.

11. Бібліографічний опис джерел у списку наведено довільно, без додержання вимог державного стандарту.

Уникнення таких помилок дозволить студенту написати більш якісне наукове дослідження.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН**

КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ СТУДІЙ ТА СУСПІЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Дата «___» _____ 2022 р.

Реєстраційний № _____

МУЛЕСА СВІТЛАНА ІВАНІВНА

**КАРИБСЬКА КРИЗА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ
ОРІЄНТИРИ США В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
1960-2000-Х РОКАХ**

Спеціальність 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії, освітня програма «Країнознавство»,
Дипломна робота на здобуття освітнього ступеня магістра

Науковий керівник:
д.і.н., проф. Вовканич І.І.

Рецензент:
к.і.н., доц. Шніцер І.О.

Роботу рекомендовано до захисту

«___» _____ 2022 р.

Зав. кафедри _____ Андрейко В.І.

**MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
STATE UNIVERSITY UZHGOROD NATIONAL UNIVERSITY
FACULTY OF HISTORY AND INTERNATIONAL RELATIONS
DEPARTMENT OF INTERNATIONAL STUDIES AND SOCIAL
COMMUNICATIONS**

SVITLANA MULESA

**CARIBBEAN CRISIS AND ITS IMPACT ON THE FOREIGN POLICY OF
THE USA OBJECTIVES IN INTERNATIONAL RELATIONS
1960-2000**

Thesis for obtaining a master's degree education

Scientific advisor:
Prof. Vovkanych I.I.

Uzhhorod - 2022

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ**I. Нормативно-правові документи:**

1. Конституція України: офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.
2. Про Концепцію вдосконалення інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2017-2020 роки: Указ Президента України від 21.02.2017 р. № 43/2017. Урядовий кур'єр. 2017.23 лют. (№ 35). С. 10.

II. Монографії, статті, посібники, автореферати дисертацій:

3. Антонович М. Жертви геноцидів першої половини ХХ століття: порівняльно-правовий аналіз. Голодомор 1932- 1933 років: втрати української нації: Матеріали міжнар.наук.-практ. конф., м. Київ, 4 жовт. 2016 р. Київ, 2017. С. 133–136.
4. Біленчук П., Обіход Т. Небезпеки ядерної злочинності: аналіз вітчизняного і міжнародного законодавства. Юридичний вісник України. 2017. 20-26жовт. (№ 42). С. 14–15.
5. Гнатенко Н. Г. Групи інтересів у Верховній Раді України: сутність і роль у формуванні державної політики: автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. Київ, 2017. 20 с.
6. Кармазіна М., Могилевець О. Становлення і розвиток порівняльної методології в політичних дослідженнях. Політичний менеджмент. 2006. № 5. С. 3–17.
7. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних систем країн Західної Європи: інституційний вимір. Львів : Тріада плюс, 2004. 392 с.
8. Dalton R.J. Comparative politics of the industrial democracies: from the Golden Age to island hopping. Political Science. 1991. № 2. P. 15–43.
9. The mutual fund industry: Competition and investor welfare/ R. G. Hubbard et. al. New York, NY : Columbia University Press, 2010. 256 p.
10. Twenty-four hours a day. Miami, FL : BN Publishing, 2010.400 p.

III. Офіційні інтернет-ресурси

11. Дані Державної служби статистики та Головного управління статистики у Закарпатській області. URL: www.uz.ukrstat.gov.ua (дата звернення: 25.11.2022).
12. Офіційний сайт – Державна підтримка українського експорту. URL: www.ukrexport.gov.ua. (дата звернення: 25.11.2022).

13. Конституція України: офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.

14. Про Концепцію вдосконалення інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2017-2020 роки: Указ Президента України від 21.02.2017 р. № 43/2017. Урядовий кур'єр. 2017.23 лют. (№ 35). С. 10.

II. Монографії, статті, посібники, автореферати дисертацій:

15. Антонович М. Жертви геноцидів першої половини ХХ століття: порівняльно-правовий аналіз. Голодомор 1932- 1933 років: втрати української нації: Матеріали міжнар.наук.-практ. конф., м. Київ, 4 жовт. 2016 р. Київ, 2017. С. 133–136.

16. Біленчук П., Обіход Т. Небезпеки ядерної злочинності: аналіз вітчизняного і міжнародного законодавства. Юридичний вісник України. 2017. 20-26жовт. (№ 42). С. 14–15.

17. Гнатенко Н. Г. Групи інтересів у Верховній Раді України: сутність і роль у формуванні державної політики: автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. Київ, 2017. 20 с.

18. Кармазіна М., Могилевець О. Становлення і розвиток порівняльної методології в політичних дослідженнях. Політичний менеджмент. 2006. № 5. С. 3–17.

19. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних систем країн Західної Європи: інституційний вимір. Львів : Тріада плюс, 2004. 392 с.

20. Dalton R.J. Comparative politics of the industrial democracies: from the Golden Age to island hopping. Political Science. 1991. № 2. P. 15–43.

21. The mutual fund industry: Competition and investor welfare/ R. G. Hubbard et. al. New York, NY : Columbia University Press, 2010. 256 p.

22. Twenty-four hours a day. Miami, FL : BN Publishing, 2010.400 p.

III. Офіційні інтернет-ресурси

23. Дані Державної служби статистики та Головного управління статистики у Закарпатській області. URL: www.uz.ukrstat.gov.ua (дата звернення: 25.11.2022).

24. Офіційний сайт – Державна підтримка українського експорту. URL: www.ukrexport.gov.ua. (дата звернення: 25.11.2022).